

обучения, развития и воспитания, понимание тенденции и основных направлений развития науки и техники в области профессиональной инженерно-педагогической деятельности.

Литература:

1. Гузеев В.В. Планирование результатов образования и образовательная технология. – М.: Народное образование, 2001. – 240 с.
2. Дахин А.Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность // Педагогика. 2003. № 4. С. 21–26.
3. Заволока Н.Г. Методологические и логико-гносеологические основы учебно-познавательного процесса: Монография. – К.: Вища школа, 1986. – 258 с. – Библиогр.: с. 215-226.

The basic component components of pedagogical model of didactic competence of future engineers-teachers, projected in the process of research them to functional activity, are lighted up in the article.

УДК: 378.141:331.361:165.742:504

І.Л. Тимчук
м. Біла Церква, Україна

ГУМАНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ: КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЗРІЗ

Метою даної статті є спроба проаналізувати проблему ставлення майбутніх екологів до процесу гуманізації освіти, їхню особисту участь у підвищенні її рівня; ставлення щодо доцільності поглиблення гуманізації навчання.

Ставлення студентів до проблеми гуманізації навчання було визначено за допомогою анкетування. В анкетуванні взяли участь 120 студентів першого курсу екологічного факультету (з них 60 студентів, які оволодівали спеціальністю 6.040106 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» та 60 студентів, що оволодівають спеціальністю 6.130300 «Водні біоресурси та аквакультури») Білоцерківського державного (нині національного) аграрного університету.

Анкета складалася із 26 запитань. На 1-е запитання «Що таке гуманізм»? було отримано наступні відповіді:

- любов до людини (50%);
- це справедливе, людяне ставлення до людей; добре ставлення один до одного (10%); це ввічливість, доброзичливість, людяність, люб'язність (10%);
- це властивість, що визначається милосердям, терпимістю до людей, взаєморозумінням; це ставлення до людей, пройняте чуйністю та розумінням (10%); людяне ставлення до інших незалежно від віку, статі та національності (5%);
- це напрям Середньовіччя, коли певна група людей боролася за свободу слова, проти церкви (5%);
- любов не до себе, а до інших; любов до життя (2%);
- це напрям, що був сформований в епоху гуманізму (1%);
- це рух епохи Відродження, що сформувався з метою піднесення людської гідності (1%);
- не знаю (5%).

Дані відповіді свідчать про те, що більшість студентів правильно розуміють суть поняття «гуманізм». Це людяний погляд на людину як найвищу цінність.

На друге запитання анкети «На якому ґрунті, в який період історії людства сформувався гуманізм» 90% опитаних не змогли дати відповідь. 7% студентів відповіли

досить узагальнено на поставлене питання, відповіді були не зовсім точними: давно; коли на землі з'явилася людина; коли створився світ;

коли відмінили рабство. Лише 3% опитаних зазначили, що гуманізм – прогресивна течія західноєвропейської культури епохи Відродження, спрямована на утвердження права людини на щастя, повагу до її гідності та розуму.

Аналіз відповідей респондентів на запитання «Яких видатних представників гуманізму в мистецтві, літературі ви знаєте» дозволив отримати такі результати: 70% студентів назвали видатними гуманістами відомих українських та російських письменників (Т. Шевченко, Л. Українка, І. Франко, Г. Сковорода, П. Мирний, П. Тичина, М. Стельмах, О. Блок, О. Пушкін, А. Чехов, С. Єсенін). До переліку відомих гуманістів потрапили В. Шекспір, З. Фрейд, А. Шварценегер, Мікеланджело (20%). 10% опитаних назвали таких видатних гуманістів як Ф. Рабле, Леонардо да Вінчі, Ф. Петрарка, А. Маслоу, Роджерс, Олпорт. Цей перелік свідчить про різноманітність критеріїв, за якими студенти ідентифікували осіб з гуманістичною спрямованістю. Водночас можна стверджувати про відсутність ґрунтовного розуміння суті такого феномена як «гуманізм». У студентів склався певний стереотип: якщо творчість певного письменника детально вивчається, аналізується на заняттях із літератури, якщо актор є популярним, а всі фільми з його участю є відомими і цікавими, то таких людей можна назвати гуманістами.

З відповідей студентів на четверте та п'яте запитання анкети «Кого з видатних історичних діячів ви можете назвати гуманістами? У чому полягала значимість їх діяльності?» та «На основі яких критеріїв ви визначили гуманність цих осіб?» можна зробити висновок, що опитувані відчували найбільше труднощів з відповідями на поставлені запитання. 80% респондентів не дали відповіді зовсім. Окремі відповіді були точними лише стосовно виявлення певних історичних постатей, що зробили суттєвий внесок у гуманізацію суспільного життя (10%): Марія Тереза; Іван Павло II, Папа Римський; принцеса Діана, яка допомагала знедоленим людям, а особливо дітям; Б. Хмельницький, І. Мазепа, М. Грушевський (10%). Вони були патріотами, чесними, справедливими, боролися за права людей, були послідовними у своїх рішеннях і вчинках. Такі відповіді є свідченням того, що більшість студентів ототожнюють поняття «гуманізм» та «патріотизм».

Узагальнення відповідей студентів на шосте запитання анкети «Які наслідки могла мати гуманістична діяльність людей?» дає такі результати: 100% опитаних стверджують лише про позитивні наслідки гуманістичної діяльності, що виявляються і в їхніх настроях: «не буде воєн, конфліктів, бідності»; «у суспільстві буде панувати демократія (ліберальність), гармонія; між людьми буде рівність; люди стануть простішими та чуйнішими до чужих проблем; життя буде легшим та прекрасним».

«Чи існує залежність між гуманістичними ідеями та соціально-економічним устроєм держави?» – таким було наступне питання нашої анкети. Щодо нього думки студентів розділилися порівну: 35% респондентів зазначили, що така залежність існує; 35% переконані, що така залежність відсутня; 30% не дали відповіді на поставлене запитання.

На восьме запитання нашої анкети «Проілюструйте це за допомогою життя України. Чи є актуальною проблема гуманізації в Україні в сучасних умовах?» отримали відповіді, які свідчать про те, що студенти переймаються і цікавляться проблемами гуманізації в Україні в сучасних умовах: люди не дуже поважають і цінують один одного в Україні; ця проблема є дуже актуальною для України, тому що в нашій державі гуманність не проявляється; протягом тривалого історичного періоду Україна зазнавала гноблення, і як наслідок – втрата оптимізму, гуманізму, довіри людей один до одного, «фіолетове ставлення» до всього; ця проблема є актуальною для всіх країн; українська нація є гуманною по відношенню до інших націй; але гуманізм у стосунках між самими українцями – не виявляється; якби в Україні панували гуманні стосунки між людьми, вона стала б більш економічно розвиненою, культурною, сильною державою; це невирішена проблема в Україні №1, люди перестали бути гуманістами, кожен думає лише про себе; кожен бореться в Україні за своє життя.

Деякі студенти навели конкретні приклади актуальності даної проблеми в Україні, зокрема: лікарі повинні бути гуманними, але вони проявляють жорстокість до одиноких людей похилого віку, які не можуть заплатити за лікування, відмовляються їм давати безкоштовно знеболювальні засоби, і люди помирають у страшних муках. Ці відповіді ще раз підкреслюють небайдужість студентів до проблеми в Україні.

На дев'яте запитання анкети «У яких сферах діяльності людей виявляється гуманізм?» опитувані зазначили: в освіті (діяльність викладачів, учителів) - 40%; у медицині - 50%; 5% респондентів назвали такі сфери як мистецтво, художня література, соціальна сфера (допомога пристарілим, діяльність у дитячих будинках); сфери діяльності, що передбачають безпосереднє спілкування людини з людиною; сфері допомоги на добровільних засадах; армія; у діяльності людей, що належать до професій «людина-людина» та «людина-природа» (5%).

На 10 запитання «У яких галузях гуманізм має бути засадовим компонентом?» студенти дали відповіді, аналогічні до відповідей на 9-е запитання.

Опитувані так запропонували закінчити одинадцяту позицію анкети «Гуманні взаємини людей – це ...»: добре ставлення (ставлення з повагою, ввічливе, милосердне) до оточуючих, один до одного (40%); розуміння людьми один одного (20%); стосунки, що базуються на підтримці і допомозі один одному, рівноправні стосунки (10%); стосунки, основою яких є терплячість, любов, взаєморозуміння та милосердя (10%); чуйність, інтерес до людини, а не до її грошей (5%); гуманні стосунки повинні бути не лише між людьми, а й виявлятися у бережливому ставленні до природи (15%).

Відповіді на дванадцяте та тринадцяте запитання анкети були аналогічними. Студенти стверджують: проявляти гуманність – значить допомагати людині у скрутний момент; допомагати всім, хто потребує допомоги; проявляти співчуття (милосердя, чесність, доброту, терплячість, добродушність, милосердя); допомагати іншим не лише морально, а й матеріально.

«Бути гуманною людиною – це не тільки проявляти милосердя та терплячість до людей, а й ...» – ми отримали відповіді, схожі до попередніх та ще наступні: ставитися до інших так, як би ти хотів щоб ставилися до тебе; робити щось на користь інших людей; говорити правду у вічі, якщо потрібно – критикувати; висловлювати власні думки; бути самим собою; захищати власну думку; сприяти поширенню гуманізму, вчити інших бути гуманістами.

«Гуманна людина в складних ситуаціях завжди...»: 60% опитуваних переконані, що вона знайде правильний вихід із ситуації; поводить себе спокійно і допомагає іншій людині (20%). У 10% респондентів були такі відповіді: терпима і розсудлива; відгукнеться на допомогу; зберігає спокій і зважає свої вчинки; може розраховувати на допомогу тих людей, до яких вона ставилась людяно; залишається гуманною.

Проаналізувавши відповіді опитуваних на 15 запитання анкети «Коли думки гуманної людини розходяться з думками інших людей, вона...» можна зробити висновок, що 100% студентів налаштовані на мирне врегулювання ситуації, що склалася; з них: 50% респондентів переконані в тому, що потрібно відстоювати свої думки, але не вступаючи в конфлікт (шлях насилля, надмірна емоційність шкодить іншим людям); доречно аргументовано, терпляче відстоювати свою точку зору. 30% схиляються до того, що гуманна людина цінує думки інших, обережно коригує їх; поводить себе виховано і терпляче; 10% опитаних вважають, що гуманна людина переконує опонентів стати на гуманний шлях розв'язання ситуації. 10% респондентів залишилися при думці, що гуманна людина повинна будь-яким шляхом довести свою правоту, а якщо це їй не вдається, то вона змінює ставлення до людей.

Студенти переконані, що «гуманна людина вміє не тільки слухати, а й ...»:

- висловлювати свою думку – 70%;
- допомагати іншим слушними порадами – 20%;
- поважати думки інших – 8%;

– радіти за співрозмовника – 2% .

Надзвичайно строкатими за змістом і кількісними характеристиками були відповіді студентів на 17 запитання анкети «Гуманним може бути кожен, якщо...»: буде терплячим; поважає інших; він дійсно «людина»; завжди буде дотримуватися свого слова; не буде ображати інших; він цього захоче; його оточуючі будуть також гуманними; вміє поважати і любити людей; поставить перед собою таку мету; буде бачити в кожній людині не лише погані, а й добрі якості; буде милосердним; не буде ставити себе вище інших; буде хоча б частково розуміти інших; гуманність не народжується з людиною, тому гуманним буде той, кого правильно в сім'ї виховували; буде задумуватися над своїми вчинками; буде чесним і добрим, справедливим; не буде байдужим до інших. Відповіді різноманітні, та всі опитувані переконані, що гуманним може бути абсолютно кожен, якщо, перш за все, буде прагнути цього, навчитися любити і поважати інших людей.

Змістовнішими були відповіді студентів на запитання щодо того, якою є «гуманна людина», які стосунки можна назвати гуманними і як розвинути в собі якості гуманної людини. Їх важко подати в процентному відношенні, оскільки вони надзвичайно змістово строкаті. «Для того, щоб розвинути в собі якості гуманної людини, треба...»: бути оптимістом, вірити у свої сили, в добро; бачити в людях не лише погане; завжди намагатися допомогти ближньому, підтримувати інших у складній ситуації; не бути байдужим; мати силу волі та займатися самовихованням; намагатися розвивати в собі гуманні властивості; змінити своє ставлення до людей, бути поблажливим до інших; бути людиною;

боротися за гуманістичні ідеї, брати приклад з історичних гуманістичних постатей; читати твори, пронизані гуманістичними ідеями; самовдосконалюватися, бути рішучим та завзятим; прислухатись до батьків, старших людей, які мають досвід; розвиватися духовно; займатися благодійництвом, допомагати сиротам, інвалідам; садити дерева.

Якщо на 1-18 запитання студенти відповідали охоче і виявили достатній рівень знань про гуманізм, то відповіді на запитання анкети 19-26, що стосувалися гуманізації освіти, свідчили про низький рівень знань студентів або взагалі про їх відсутність. Близько 40% респондентів не дали відповідей на них. Розглянемо детальніше зміст відповідей на наступні запитання анкети «Що таке гуманізація освіти? Хто має її забезпечувати»? На це запитання дали відповіді лише 50% опитаних: це нормальні стосунки між викладачами та студентами, що проявляються в терпимості та взаєморозумінні – 20%; це позитивні, доброзичливі стосунки між студентами – 10%; це безкоштовна освіта для всіх прошарків молоді – 5%; поблажливість викладачів до студентів – 10%. Забезпечувати гуманізацію освіти мають, на думку опитаних, влада; ті люди, що мають гуманні якості. Студенти стверджують, що потрібно підвищувати професійний рівень окремих викладачів, націлюючи їх на гуманність; необхідно збагачувати знання за рахунок вивчення літератури, психології, соціології.

На запитання «Назвіть напрям професійної підготовки, яким ви оволодіваєте. Який існує зв'язок між діяльністю еколога і гуманізмом? Яка, на вашу думку, мета фахової підготовки з даного напрямку?» не дали відповідь 95% опитаних, що ще раз свідчить про актуальність проблематики нашого дисертаційного дослідження. Студенти не змогли пояснити, чи існує зв'язок між професійною діяльністю екологів та гуманізмом. 5% респондентів переконані, що їх напрям підготовки (6.070800 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування») є гуманістичним, тому що: моя майбутня професія – гармонійні «взаємовідносини із природою»; цей напрям підготовки через любов до природи виховує гуманність у людей; мета підготовки – сформувати в людини екологічну свідомість, навчити її жити в гармонії із природою.

Серед дисциплін навчального плану з даної спеціальності (6.070800 «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»), які сприяють поглибленню знань про гуманізм» (22 запитання анкети), на перше місце студенти поставили психологію – 40%; на друге - соціологію – 30%; філософія і культурологія посіли третє місце – 30%. Але конкретних тем чи фрагментів матеріалу цих дисциплін опитувані не

назвали. В анкетуванні взяли участь студенти першого курсу, тому були названі дисципліни соціально-гуманітарного циклу, що вивчаються саме на цих курсах.

Гуманізація навчання у ВНЗ (23-є запитання анкети) залежить, на думку опитаних, від: викладача (якщо викладач буде цікаво розповідати, то студент буде слухати із задоволенням; знаходити спільну мову із студентами; викладач повинен бути гуманним, а студенти вчитися від нього гуманності; викладач не повинен „вбивати” бажання навчатися) – 70%; від ректора, декана – 30%. Жоден студент не зазначив, у чому полягає його особиста роль в досягненні ефективності гуманізації навчання у ВНЗ.

На 24 запитання нашої анкети «Наведіть приклади гуманної поведінки викладачів, студентів» думки опитаних розділилися: одні стверджували, що не зустрічалися із викладачами і студентами, чия поведінка є гуманною; інші стверджують, що всі викладачі університету, в якому вони навчаються, є гуманними, зокрема, зазначають представників адміністрації – декан екологічного факультету, його заступник, одного з найстаріших і найдосвідченіших професорів факультету, ректора, які прагнуть створити нормальні умови для навчання студентів; інші вбачають гуманність викладачів в тому, що вони поблажливо ставляться до їх навчання (відпускають із занять, не ставлять двійок). Студенти наводять такі приклади гуманності викладачів: я багато занять пропустив через хворобу, але викладачі поставилися до пропусків із розумінням, допомагали їх відпрацювати і наздогнали інших студентів групи; наш куратор завжди вислухає і дасть пораду.

Відповіді на запитання 25 були пов'язані з наведенням прикладів антигуманної поведінки викладачів: 70% опитаних не зустрічалися з такими випадками. На жаль, були й інші відповіді. 30% респондентів навели конкретні приклади антигуманної поведінки науково-педагогічних працівників: викладач постійно кричить, завжди знервований, я відчуваю перед ним страх; викладач «завалив» на іспиті; несправедливо мене оцінили під час іспиту; не дав висловити власну думку із проблеми, що розглядалася; «Вийдіть! Ви запізнилися на 1 хвилину! Не заходьте більше!»; один викладач називає нас «селяками», постійно підкреслює, що ми «ніхто».

Ці приклади свідчать про те, що гуманізація освіти фахової підготовки має починатись із викладача, його особистої людяності, спеціальних знань про гуманізацію навчально-виховного процесу у ВНЗ, він має бути прикладом для наслідування студентами.

Аналіз відповідей на останнє запитання анкети «Назвіть шляхи підвищення рівня гуманізації у ВНЗ» дав такі результати: 30% опитаних налаштовані критично (песимістично) і заявляють, що таких шляхів не існує; Дуже великий відсоток респондентів - 40% вважають, що потрібно до навчального плану з їхнього напрямку підготовки ввести більше дисциплін, змістом яких є дослідження; зміст яких формує моральні якості студентів. 30% респондентів назвали наступні шляхи підвищення рівня гуманізації навчання у ВНЗ: продуктивна співпраця між викладачами та студентами; здійснювати «профілактику діяльності негуманних викладачів»; ввести посаду практичного психолога, з яким в будь-який час можна порадитися чи просто поспілкуватися; мати завжди всім гарний настрій і поважати один одного; студенти і викладачі повинні бути рівні у правах.

Висновок. Проаналізувавши всі відповіді студентів на запитання анкети, ми дійшли висновку, що студенти екологічного напрямку підготовки мають низький рівень знань про гуманізацію навчання; вони вважають доцільним поглиблення гуманізації навчання за їх напрямом підготовки, однак не можуть конкретизувати її зміст через певні шляхи, засоби тощо. Такий стан ставлення майбутніх екологів до досліджуваної нами проблеми, на нашу думку, склався через те, що, на жаль, у більшості ВНЗ України рівень реалізації завдань гуманізації навчання майбутніх екологів поки що не відповідає сучасним вимогам; ідеї гуманізації навчального процесу недостатньо висвітлені та популяризовані. Інша причина труднощів застосування гуманізації полягає в недостатній кваліфікації значної кількості викладачів природничих наук.

В статье сделан анализ (на основе проведения анкетирования) состояния гуманизации профессиональной подготовки будущих экологов. Выявлено отношение студентов к данной проблеме, обосновано необходимость совершенствования профессиональной экологической подготовки на принципах гуманизации обучения.

This article gives the analysis (on the base of the questioning) of humanization conditions of future ecologists' professional training. The author has discovered the students' attitude to this problem, and has justified the reason of the professional ecological training improvement on the base of education humanization.

УДК 378: 371.132: [615.851]

**О.А. Федій
м. Полтава, Україна**

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ ДИСЦИПЛІН З ЕСТЕТОТЕРАПІЇ

Докорінна зміна традиційного підходу до життя та освіти породжує нові вимоги, що спонукають педагога ХХІ століття краще розуміти сучасну дитину, себе та світ у цілому. Тому пріоритетними завданнями педагогіки вищої школи є навчання майбутніх педагогів ефективному навчанню і вихованню дітей та молоді, навчання працювати над собою, навчання толерантним способам співіснування людей у світі, навчання жити і творити за законами Добра, Краси, Істини, Любові [2, с.10]. Реалізація цих завдань орієнтує вищі навчальні заклади на підготовку висококваліфікованого фахівця, мобільного, ініціативного, творчого, здатного до впровадження новітніх педагогічних технологій, які сприяють індивідуальному розвитку дитини та власному саморозвитку.

Аналіз численних сучасних доробок фахівців психолого-педагогічної галузі знань свідчить про глобальну переорієнтацію вітчизняної науки з традиційно-догматичної системи викладання на особистісно зорієнтовану педагогічну парадигму. Одним з показових чинників такого переходу стає величезний інтерес українських та зарубіжних науковців до вивчення і творчого використання інтерактивного навчання та виховання в умовах сучасної розбудови вищої школи [6]. Питання професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога в системі вищої освіти на засадах особистісного підходу розглянуті у наукових працях А. Алексюка, І. Зязюна, Г. Балла, М. Лещенко, Г. Сагач, В. Семіченко, С. Сисоєвої, Г. Троцько, Л. Хомич тощо. Дослідженню активної позиції особистості у процесі навчання присвячено роботи вчених і педагогів В. Гузеєва, А. Гіна, А. Фасолі, О. Пометун, Л. Пироженко, В. Безпалька, Г. Сиротенко, І. Якіманської, Н. Соосаар, Н. Замкової, С. Кашлева тощо [3 - 7].

Як засвідчують науковці, метою застосування інтерактивних методів у процесі вивчення будь-якої дисципліни є створення комфортних умов навчання, в яких усі студенти взаємодіють між собою. На заняттях створюється можливість обговорення різноманітних проблем, доведення, аргументування власного погляду, тобто відбувається взаємодія викладача і студента, яка орієнтує особистість на розвиток її творчих і розумових здібностей та комунікативних навичок.

Інтерактивні методи викладання, що пропонують педагогам автори Н. Соосаар, Н. Замкова були розроблені в рамках міжнародного проекту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» (Reading and Writting for Critical Thinking - RWCT) [7]. Основним завданням проекту є запровадження у традиційну навчально-виховну систему педагогіки таких універсальних методів, котрі б розвивали критичне мислення учнів усіх вікових щаблів, незалежно від предмету, що його вивчають. На першочерговості розвитку саме критичного мислення в інтерактиві наполягають і вітчизняні дослідники цієї педагогічної інновації (О. Пометун, Л. Пироженко, Г. Сиротенко та ін). Проте багаторічний досвід викладання курсів з естетотерапії дозволив нам отримати ряд результатів, що свідчать про ефективність запровадження